

ברנר והחוג הספרותי בגדוד העבודה

מאת אברהם תרשיש

דבריו של אברהם תרשיש, סובליציסט ועורך סטיוודו נדרו העבודה ועיתון חרוז, לקוחים משיי חת הכרטיס שקיימה בערכת "מבנים" לציון טאה שנה להולדתו של ברנר ושישים שנה לחיי רצחו. הסיחה כמליאה פורמלה בחוברת אינטי קיין תשמ"א (סיון - יוני 1981).

קשה היה לי להיענות להזמנת ההסתתפות בשיתה וזי כיראת הנושא והנשוא. בקרב אנשי תנועת העבודה, עמם שילבה אותי הכרתי מיום בואי לארץ, חשתי את ההערצה ואת יראת הכבוד כפי ברנר - האישיות, הסופר, העומד בשער - מצד מנהיגים ואנשי סירה. בדמותו ראו התגלמות כוחה המוסרי של המהפכה העברית, ובמדוי רוחו ונפשו, מיאוסו התהומי, שאבו את הכוח לעמד במערכות להמשך קיומו של העם ולפיצוץ עתידו.

יורשה לי אפוא, להעלות ככה דברי זיכרון אישיים מפנישה או מפנישות, עם י.ת. ברנר בשנה הראשונה שלי בארץ, במחנה גדודי העבודה במגדל, עברתי אז יחד עם חברי "הקריסאים" כסלילת כביש טבריה-טבתה - קבלנוהה של "ההתאחדות הציונית סוציאלי אהדות-העבודה" להעסקת העולים החלוצים, ראשוני העליה השלישית.

יום או יומיים לאחר ועידת יסוד של ההסתדרות בחיפה, ביום הורף חמים בעמק גנוסר, בא ברנר, בלתיית שמואל גולדוויגר, (לאחר מכן: סבוראי) אל מקום העבודה, בו הוכן החצץ ונוספו אבני ה"סולונג" להתקנת הכביש. לפי שיטת העבודה הכריזית-מנדטורית של הימים ההם, בין החברים והחברות שעסקו בעבודתם עבר לחש: בא סופר גודע, י.ת. ברנר, ש. סבוראי לא הסך הסברים מהחברים שהתכנסי סביבם, על ברנר הסופר העברי הלי בארץ, והוא מאנשי העליה השניה, כותב סיפורים ופחות, משהתקף בקבצים רבים ועורך ירחון "האדמה". ואכן, לא רבים היו החברים פעולי קריסירוסיה ומעולי פולין, שידעו על ברנר, כשם שגם קלושה מאוד היתה ידיעתם על הספרות העברית וסופריה. הקריסאים דיברו ביניהם רק רוסיית, פרט לאלה שבאו מחבל הקיסרות הרוסית של "תחום הכויטב" והצטרפו בדרך נודייהם לארץ אל החלוצים, ביניהם תלמידי טרוםפלדור, שחיכו לעלייתם לארץ בקרים, בעיקר בינסטרויה וסימפטרופול. הללו ידעו יידיש ועברית, ואף היה להם מיסג כלשהו על הספרות העברית וספרות יידיש, אף-על-פי-כן רבה היתה הסקרנות: מי הוא הסופר העברי שבא לראות את משכנות-האיהלים של נודייהעבודה, לתיות עמם ולתנות על אורחות חיהם? באותן השעות שביה ברנר עם החברים והחברות בין עריפות החצץ והאבנים, היתה שוכה נהרה על פניו, שהקרינו חמימות אנושית, ואף כי "מזוהה" היתה בעיני החלוצים, היחפנים' תלבושתו, העירינית" האורחית", הסו בו, אדם מסלונג, שלא בא אליהם טהאוליס' סוסי, אדם קרוב לרוחו של דור החלוצים, ראינוה אחרי כן באוהל המרובע הגדול, שסייב אילם אוכל, לעת הצהריים ובערבים, קיטר סיחה עם חברים, בעברית, רוסיית ויידיש, היא רצה להבין ולעמוד על טיבה של הוריסה האנושית המופלאה בעיניה שלא היתה דומה כלל לדמות דור הצעירים היהודים שהקיר ברוסיה בראשית המאה בימי מהפכת 1905 ולאחרי ריה בתקופה של דכאון הרוח בימי שלטונם של פלוהר סטוליסין ו-המאה השחורה", שחיו גם ימי השקיעה בספרות ובחריבות הרוסית, וגם הנוצר היהודי היה נתן להשפעה דכאונה הכללי, במחנה מגדל היתה בחזאי בין הלא-רבים שידעו על ברנר עוד ברוסיה. אחי הגדולים מסני, "השתמשבליס", היו מביאים עמם מהכרטיס בהם למדו, לבית ההורים בעיריה, את חוברות "השילוח", יחד עם שירי ביאליק, קבצים וחוברות ברוסית ובעברית, יחד עם ספרי היסטוריה רוסיית, שלא, אושרו על-ידי הצנזורה" הצארית, כנער סקין לדעת ולהבין, וכמשתי לקריאה

מרחיבה אופקים - איפקי עולם ואופקי המאבק היהודי.

תחילה, מתוך "דיסטנץ" ודרך-ארץ, ואולי גם מתוך ביישנות, לא העזתי לגשת אל ברנר, לפתוח בשיתה עמו, אך י.ת. ברנר היפס את סיפוט האדם, אנשי דור ההפכה שהגיעו לארץ, ורצה לתהות על קנקנם. הוא רצה בזה לדעת את המניעים לבואם ארצה, כי הרי הוא מעילם לא החסך על "התהליכים" ועל פרוגנויות, ילדות אסכולות "סטולסטיות", או סברות בגושפנקה כלשהי. בחוך הסטיכיה חיפש את רצון האדם היחיד, שאיפותיו וכאווייה, ואף רצה לדעת את הסתהוזה בנוצר היהודי: מה היו דרכי השתלבותו במהפכה או מניע' התרחקותו ממנה, משגודע לו, מתוך שיחת אקראי, כי אין אני זר לעניינים ספרותיים, לורכיה התדשים וגילוייה בספרות הרוסית, הרבה לשאל על ספריהם של סופרים חדשים, על גילויי "הדיקנס" הספרותי בנוסח "לאוניד אנדרייב, על הסימבוליות של ואלרי בריוסוב ואלכסנדר בלוק והשפעתם על ה"פוטוריסם" ה"אקמאיס" בנוסח המשוררים הרוסיים הצעירים בסערת המהפכה, את אשר ידעתי וקלסתי בשנת נודי על-פני רוסייה ב-1918 יכולתי לספר, וברנר שהכיר היטב את הספרות הרוסית גם בהיותו מחוך לרוסיה, הסיק את מסקנותיו שלן.

התעניינותו גברה משגודע לו כי מוצאי הוא מאותו "איזור תרבות" יהודי בתחום המושב - איזור רוסייה הלבנה - בוברויסק-הומל-מזויר-קאליניביצ'ינסא" ריצי (נדמה לי, סופר באחר המתקרים על ברנר, כי בתום השתחף ב-חוג ניצשאני") האיזור שהיונה מציון "גיבילוציה" יהודית מיוחדת, רבה היתה בו הרלפנות היהודית והמיר ומעיק המאבק על הקיום ועל ה"פרנסה" בישוב יהודי צמוף זה, אך כאן עמחה גם אינסלינגנציה יהודית, תוססת, מהפשת, שואלת לנתיבות-עולם ושחרת פתרונות לקיום היהודי, מתוכה יצאו פנהיגים לזרמים פוליטיים יהודיים וכלליים-רוסיים, על אחוים מאם סיפרו אגדות שהילכו קסם על בני הנוצר היהודי בעירות. ברנר ידע לא מעט על רוסייה ועל החיים היהודיים בה, אף כי כבר בעשור הראשון של המאה ניתק מאיזור המחצב שלו, נדר, הגיע ללונדון, הקים אגודה של דוברי עברית ויסד את "המפוררי", משהגיע לארץ ב-1909 טבעית היתה לו התקשרותו לתנועת העבודה הארץ-ישראלית, לתכניה הלאומיים והסוציאליים ותרם לה משארירוחו ומסמכותו המוסרית.

*

אישיותו של ברנר בימים ההם עשתה עלי רושם צו ומנישות עמו אף נהרתו בי כעומס כבד מבחינה נפשית ורוחנית, ככל פגישה עם אישיות מפלאה, איני זוכר השפעה רוחנית דומה בעומקה וברב" צדיותה, הוא כיעט לדבר עמי על גדודי-העבודה על שאיפותיו ומנסותיו החברתיות, כפי שבאו לידי ביטוי ספי, קבוצת המנהיגים, "צבראשה עמד מ, אלקינד, ובשיתות התולין עם חברים מן השורה אף לא הרבה לתהות על קנקני ההשקפות והחברתיות שלי, בגדודי-העבודה, כפי שהתרשפתי, ראה מעין גילוי גוסף של רציון הקבוצה במפדים גרחבים של כייסות תחומי עבודה חדשים, המורגים אל מעבר להסיסה של ה"קבוצה" בימים ההם, ואף אני לא שאלתי לדעתו ול-עמדתו, הוא גם היה מצוי אצל הספרות העוסקת באיטוסיות חברתיות, והאי לא במקרה הקדיש חיבור על גרשא זה, תוך שיפוט בחימר, כמקורות זריס", כפי שרשום בהערותו לחיבור זה (כל כתבי ברנר, כרך ג', עמ' 465). הוא היה נוכח לעתים באסימית הפלוגה במגדל, כשזו דנה בנושאים מסעירים כמו היחסים עם הפועלים ה"בודדים", לא חברי הגדה, שרעיונות השוויון בדרך של קומונה כללית היו זרים להם, המנעים עמם בעבודה לא היו נעדי חיוכים, וגם "הפטריוטיסם" הגדודאי הקולני מדי הנדוש לפעמים את השאה, הוא אף לא ניסה "להתערב", אך כשראיתי על פניו את הריכות הקודר יכולתי לנחש את המשתחש בנפשו, כסופר ידע לצלול למעמקים אנושיים ולהבין

שניונית אנוש, לעתים היה שואל על אישים דמויות, על כוצאם ונופי חייהם בעבר, היה מבטא רק לעתים רחוקות כרקטריסטיקה ביקורתית על סגנון דיבור גלובי, "סיסמתי", כמשהו צורם, זר, אך כלי היה חוזר ומעיר הערות קמצניות על אופי, מנהיגותה" של תנועת העבודה, שעוצבה בכור העוני והעמל בארץ ולפעמים אף הדגיש הן ערכם המוסרי והאיני טלקטואלי של כמה אישים, שהכרתים מאוחר יותר, אף כי לא נמנע מהערות ביקורתיות על ריבוי דברים ונאומים, הוא השליק להתבונן נחש גם כרגישותה של חברה אנושית צעירה הרחוקה מיציבות ומגיבוש פנימי; הברת אדם לאיבשלה, הרחוקה מהכנת המציאות שהיא נתונה בה, שאורבות לה סכנות מצד גורמים שוחרי עמדות כוח פוליטיות וחברתיות, ואף את אלה לא היה צריך, להשס בנרות, הוא הכיר יחידים וקבוצות, שהצטרפו לגדידי-העבודה וחיפסו בו משענת-כוח פוליטית במאבקים הפנימיים בתנועה, כמו שגם נפגש עם אנשים שבעינינו היו המהגנים, איני יודע אם ביטא ברנר את מחשבותיו ואת הספקות שהיו לו בעליפה ובכתב, ואם נשאר רוסיית כלשהו מתקופה זו בעזבונו, אלה בודאי ליווהו כאשר התבודד בינו לבין עצמו, בלכתו בערבים ועוף ומרוכז, על שפת הכנרת, יחד עם זה נטל לפעמים חלק בהתכנסויות של שפתה ונהנה הרבה מגילויי שפת החיים של הנערים והנערות, חברי-גדודי-העבודה, בחגיגת נישואין אחת, כשהחוסה נישאה על רוכיהם של אנשי "השומר" (החתן היה מצעיר, "השומר") נשא ברנר מעין דרשה "פגידית" תימוריסטית, הוא היה בקיא היטב בפולקלור היהודי בעיריות, דרשתו" שימחה לב כל המשתתפים וכמעט ניטא על כפיהם.

פגישותיו עם ברנר באותו הורף חמסו בשל שני "אירועים", בחודש הראשון לשהותו של ברנר במחנה גדודי-העבודה, בא אלי דוד כנעני זיל, והציע לי הצעה שנראתה תחילה כזרה בעיני; הוא הציע כי אסייע בדי ברנר, שעסק אז בתרגום מכתבי טרום פלדור, מרוסית לעברית, בהעקת מכתבי טרוםפלדור, בייחוד גליותיו, שהיו כתובות בכתב-יד זעיר, צפוף, לכתב רוסי, קליגרפי, כדי שברנר יוכל "לרצף" בו, כנעני אפילו דיבר על כך עם מזכירות המלוגה, וזו גיאותה להסכים שאעשה זאת בימי

ברנר באדרו רישום: (חום גוטמן)

גסם, כאשר העבודה בחוף אינה מרובה, כלום יכולתי לטרבז ואף סקרנותי לקרוא את מכתביו של טרום פלדור ברוסית, לחבריו וחברותיו גברה על ההשס שמא יגידו עלי חברי, כי התפתתי לעבודה, איני סליגנסיית", לא "פרולטרית".

בדרך כלל, הייתי מיסר את ההעתיקים לברנר בעת הארוחות בערבים, ולעתים רחוקות הייתי מגיע גם לאוהליו, בו היה מתבודד בעבודתו בימים ובערבים, כל "פגישה עבודה" מעין זו גררה עמה שיחה, אם בנושא השקפותיו של טרוםפלדור, כפי שבאו לידי ביטוי במכתביו, או על ההתרחשויות הפנימיות בגדוד, תכניותיו לעתיד, פרספקטיבות גידולו, לכדי היותו "קומונה כללית", לפעמים גלשו השיחות אל "המולדת הרחוקה" - אל רוסייה המתהפכת בחבלי גאולחה מהצאריזם; על הבולשביזם, על המנשביזם וכשלונו, על הסירים שהחפלו לימין ושמאל, ונדהקו והלכו גם מהכפר הרוסי, שהיה בסיס העיקרי, על הדיקטטורה הלוניית וגילוייה החמורים, שעוד ב-1918 בעת היותי ברוסיה גם הוקעו על-ידי מאקסים גורקי בעלון "החיים החדשים", שערך יחד עם מארטוב-צדרבוים, הם שניהם סלדו מגילויי הברבריות במהפכה, בסגנון המרד של "סניקה ראזין", בימי יקאטרינה הגדולה במאה ה"ח" שריפת אחוזות וארמונות, רצח אנשים, מרטוב היה ידיו של לבין, אינסרנציונליסט", לא בולשביק, לבין העריך אותו מאוד ונתן לו לצאת מרוסיה, גורקי שהיה אז באופוזיציה לדרכו של לבין במהפכה, אף הוא יצא לחו"ל, כעבור שנים חזר והשלים אפילו עם סטאלין.

*

אשר שגולת הכותרת של פגישותיו עם ברנר באינם תודעי הורף במחנה מגדל, היה "החוג הספרותי", שהתכונן ביוזמת קבוצת חברים יודעי עברית ומעורים בספרותה, ביניהם מורים אחדים, בוגרי בתי-ספר להוראה עברית ברוסיה, נגנות ועיד אחדים שניוונו עוד בילדותם ובנעוריהם כסקורות החרבות העברית, כלום תומץ ההזדמנות לשמוע הרצאותיו של ברנר על ספרות כללית ועברית? נחוגה היתה כמובן הסכמתו של ברנר, והוא אמנם כלל את "החוג" בתחום פעילותו במחנה הגדה.

"החוג הספרותי" היה מתכנס שלישי פעמים בי שבוע בערבים, באוהל מרובע קטן שנתרמו לו שני שולחנות צולעים, כאן היו מסיבים שומעי לקח של ברנר, נחרתו היטב בוכרתי הרצאותיו על ל, סולסטיו ועל הספרות הרוסית הקלאסית, שהיה בקי בה היטב בימי נעוריו, ולא ניתק כשנה גם בימי נדודו בעולם, רחוקים היינו להרצאותיו על הספרות הסקנדינבית: סטרינדברג, קנט האספן ועל ג. ברנדס, המבקר הספרותי הדני הודע (שמו האמיתי היה מוריס כהן), שהשפעתו על הספרות הסקנדינבית היתה מרובה, יסמו יצא לי תהילה גם בספרות האירופית "מכברית-הקן, באיני ברטיסאות, הרצה, ונדע כאחד מגדולי מבקרי הספרות בזורה ואף כי טלל את הציונות, הרי בשלחי שנות העשרים ביטא יחס חיובי לציונות ולבית הלאומי היהודי, נדמה לי, כי ברנר ידע על המהפך שחל בו לגבי הציונות לאחר הצהרת בלפז - משללה מתולסת להערכת חיובית.

ענין מיוחד היה לי בהרצאותיו של ברנר על ג. מיכאילובסקי, שברוסיה הטרזיסמהפכנית, עוד בי שלחי המאה הי"ט, נחשבו הוא ויפ, לאברכה, כי ראשו האסכולה, הסובייקטיביסטית" בהיסטוריה ובסוציולוגיה, כמנהיגיהם הרוחניים של הפועלים טים (הגרודניקים) ברוסיה, הבולשביזם הוקיע את השקפותיהם כאנטי רבולוציוניות, פליכאנוב, מראשי מדי העראה של הצארקטים ברוסיה בימים ההם, הוקיע את הרוחניהם כחריפות, האם בהר ברנר את הנרשא הזה משום שנהה אחרי ההפיסה "הסובייקטיביסטית", בניגוד לתפיסה המארקסיסטית של הפיד ושל הבולשביזם, או משום שקרובה היתה ללבו "האישיות הביקורתית", היחיד שאינו, גינא

(המשך בעמך 19)

ברנר ו"התוג הספרותי"

(המשך מעמוד 18)

בזרם" ופועל מתוך מחשבה עצמית ונושא זה, שנידון הרבה בספרות הפוליטית הרוסית, היה קרוב ללבי. כל אדם צעיר עמד אז תורה ונבון מול התמודדות העזות בהברה ובתרבות. ברנר ודאי לא התכוון ש"התוג הספרותי" יהפך הוג לבירוי וים פוליטיים. אך אפשר שהיה מצינין לפרש לפנינו יריעה רחבה יותר של חיי הברה ותרבות. וסבור אני כי ברנר העריך מאוד את מיכאילובסקי, הסבקר הספרותי, ואת השקפותיו על הספרות, כי ממשיכם של בלינסקי, דברולובוב בני המאה הי"ט ברוסיה, מיכאילובסקי שלל את מיטג. הספרות הצרופה", מה שנקרא אחרי כן בשם "אמנות לשם אמנות" ללא "התערבות" הסיפד בחיי המדינה, הרצאותיו של ברנר הצטיינו בהירות ביטוי, בי צלילות דעה. הסבריו היו שוטפים ובעוררי כחי עבה על הספרות העברית וגילויה בעת ההיא טעט לא הרצה, אך בימי גשם, כשהחברים היו פונסים במהנה, ביקם מאתנו לאסוף את הרוצים ב" והוא קרא בפניהם מאמרים של אליעזר הלקאני (לינסקי) מקובץ "מעברות" ורשימות של ר' בני יצ" (רדלרפלדמן). לפי דבריו, רצה להרגיל אותם של חברים לשפה עברית יפה ועשירה. ואם הלשון העברית של סופרים אלה היתה עשירה, סמוגנת ומרובת גוונים, אף כי נמלצת לפי עמנו היום.

באצעות "התוג הספרותי" ששבו יצא לתהילה בקרב חברי הגדולה, אף כי תהילה התייחסו אליו כאל "עשה של אינטליגנטיים", נההדקו יותר קשריו על ברנר עם מספר ניכר של חברים. אפשר שראוי לציין כי קבוצת הפעילים, המנהיגים, לא נצצי מ"התוג" אל ברנר, והוא גם לא הופס לרבי הם. אפ"י שחשט ממעורבות או מה שנקרא בשם זה. הוא רצה לדעת ולהבין את המתרחש, לא רק לפי היתהוה על פני השטח ולפי הביטויים הרשי הרעיוניים והנפשיים של החברים ביחידותם ואת עומק ה"ח שלהם לרעיון. הקוטנה הכללית" שי נישא ברם, וללא ספקות כמעט, לא נעלמו מעיניו. ריטנינים" אישיביעות רעיון, ניגודי קבוצות כמהנה, שעמדה בתמיד המולה והרגשה של קצקוע יסודית ישנים, כסגוודות היתה מעין "משאת נפש" דר בורים רשט על התיישבות בחירן, על כיבוש והציבה ולעיון בערים, כיבוש הים. נראו בעיניו "ערטילאיות" בנציאות כפי שהיא הכיר וידע אותה.

בשיחות האישיות לא גילה הרבה מהרהורי לבו, אך בבחנו את מחשבות היחיד, למד על הכלל. הוא שאל על אישים כולטים על האנשים שעמם עשיתי את דרכי לארץ, על מקורותיהם הרעיוניים והתרבותיים. סיפרתי על יחידים שהכרתי, על התרממות הרעיונות הגדודאיים, משגודע לנו, בי קושטא על מאורעות הל"ח, בהם נמלו י. טרומפל" דור בלב חברי "החלוץ", כשארגן אותם ברוסיה להכשרה ולעליה לארץ. הוא נהר מאוד כלגלוש אל "האוויה האישית" — אל לבטי היחיד ומצוקר חיו, אף כי בדרך כלל, אין זה מידתם של כ"פי

רים. אך פעם, כשהתעניין לדעת כיצד התקבעה חטיבת "הקרימאיים" לפני הניעה לארץ דרך קישי טא, אמרתי לו, כי בדרך נדודי עליפני חבלי רוסיה מסוערים, חשתי את עצמי לפעמים כ"עלה נידף בסערה". בהתירתי דרומה אל חופי הים השחור, תהילה מתוך ענין אישי להגיע למוסדות השכלה בערי הררים ברוסיה הגעה להרסן בירה פלך טבריה. מכנופיות טאכנו, שהשהוללו ופרעו בי מוסבות היהודיות בסביבה זו, ניצלתי בנס הודות להתערבותו של אנארכיסט "אידיאולוגי", שהכיר את אחי, אך משהגיע לבאן צבא וראנגל, שנדחף דרומה, כשהצבא האדום נישף בערסו, כשהיפס גואשות "כוחאדם", גייסתי כעל"כירתי אל שוררי חיו, והועברתי, יחד עם כל המגויסים, לסיפור פול, בירת קרים, ל"אימונים" (מעין סיפור מאי עד מי של ברנר בראשית המאה). וכאן, נודות לרופא עינים יהודי בדרגת קולוגל (שמו היה כרי גולין), שבמקרה נפגשתי עמו ונטה אלי "הסדר", שיחררתי מהצבא, בשל קוצר ראה. הגעתי ליבפטר ריה, מה נמצא ריבוח של חלוצים בכל קצוני רוסיה כמעט, וצמחם עליתי לארץ. המשרד הארץ-ישראלי בקרים הצניק לנו סרטיפיקטים, ואניה יוסית הביאה אותנו טסבאסטופול לקושטא. בענין רב שמע את דבר אישורי לקבלת הסרטיפיקט. בוועדה, ניצמם המשרד הארץ-ישראלי, השתתף אז אליעזר טיין (בי ארץ נודע כאדם דגול וכמורה דגול, ממיסדי זרם העובדים בחינוך, ואף ידועה רשימת ההספד עליו של ב. כצנלסון: "ללא התגלות"). כשהתיישבתי לפניו בין המועמדים לקבלת אישור לעליה, ותהה על קנקני, אמר לי בערך כך: הארץ זקוקה לחלוצים פועלים בעלי יכולת לעבודה גופנית קשה. ספק אם תהיה פועל (רונן גופי המרעב, ולאחר מחלות אפידמיות קשה, הציג בי כמאה עדים). אמליץ לאשר לך סרטיפיקט לעליה לארץ בוסת

היותך בעורה בתרבות העברית והשפה העברית השגורה בפניך. בירכתי את מולי, אך בלבי החלטתי, כי את זכות ישיבתי בארץ אקנה דווקא בעבודה. כאשר הגעתי למחנה הראשון של עובדי הכביש בטבריה, בסמוך לבית-הכנסת של רבי מאיר בעל הנס, הוטל על כולם להירסם ללימוד עברית, נבחנתי עלידי בנימין ברנר, אחיו הצעיר של י. ח. ברנר, שנשלח למחנה זה להיראת עברית. הוא הציע לי מיד שאצטרף לחבר הכורים לעברית לעולים החלוצים. לא קיבלתי את ההצעה גם משום שי התפקיד לא קסם לי, אף כי התפרנסתי ביבפטרות נמתן שיעורי עברית לטוחריה, וגם משום שלא רציתי "לבגוד" בחברי "גלברוח" לעבודה "אינטליגנטית". הןרכדי שיהיה עם י. ח. ברנר על הוראה, של "סיכוי" השטך לימודים בארץ, אמר לי לפתע: כל תלך להיות מורה! להרחיב את הדיבור על "המגבלות", אליה נידון האיש הנוחר במקצוע ההוראה, אפשר שסבר "כ"כ"ג" אינו מתאים לומר ראה, יאולי גם משום שחשב שמורים להיראת דעת לא יחסרו בארץ, יאילו פועלים, עובדים ומתיישבי בים הם הצורך הדומיננטי בשעה זו.

הרצאות ברנר בחוג הספרותי, השיחות והמנישות עמה ספורדיות ככל שהיו, ידאי טבעו בי את רישומם העז ועוררו בי לא פעם ספקות ולבטים. אך גם חיי גדודי-העבודה בעת ההיא — שטפם היה סוחף- בין חברי הגדוד התהילה מנסרת שאלה ההתיישבות היכן וכיצד? והתעוררו ייפוחים על "דרך הגדוד" בהסתדרות. הסתמנו כבר התיכוכים עם המשרד לעבודות ציבוריות, עם מנהליו ופעיליו, ואף היחסים בין הגופים הסונים בהסתדרות חלו בהם "הריקות".

ההסתדרות היתה בראשית התארגנותה, ובתוך אחדות-העבודה, היוזמה העיקרית להקמתה, אמנם לא לפי הכניחה הראשונית של יונתיה (ובשל הצטרפות רשימת חברי "החלוץ", שאף היא לא גרסה כללית מוחלטת וסמכות ללא שייר לארגון ההסתדרותי), היתה עדיין ברובה התמיה אם יש לסיים את אחדות-העבודה במפלגה בהסתדרות. גדודי-העבודה, שבראשיה גילה טושר-ארגון בעולה, התל אל דרך עצמאית נשלח, לא רק בתחום הר הברתי-כלכלי, אלא גם טיפה הפיסה של עצמאית בענינים כלליים, עיוניים והסתדרותיים. ההפיכה הצנטרליסטית של גדודי-העבודה והמצמית לכונן גם את ההסתדרות לדרך הסטיון הכללי, לא היתה זרה למנהיגיה של אחדות-העבודה או וברגוריון אף גיבש הכנית של חברי-עובדים שוויונית וראה בה דרך עיקרית לפתרון בעיית קליטת העלייה בעת ההיא.

נגדודי-העבודה תההו קבוצות "שהחרה הספעה"

בצד הקבוצה "ההיררכית", קבוצת "העלית", כפי כיב למי, אלקינד, ואף המשכרים בתנועה הציונית נראו באופק. התורף של 1921 נתקרב לסימונו וברנר נראה פחות ופחות באודל האוכל ובאסיפות. ראיתו מרוכז בו בעצמו, נמוץ טיפוחות ופנישות ואף הפסיק לבוא להרצות, בחוגי. תקופת ברנר במחנה גדודי-העבודה נסתיימה אפוא סמוך לפסח, ויום אחד נעלם מהמחנה. סוסר כי הוג להל אביב, נדמה שאין איש יודע מדוע חמק בהשאי והוא אף לא גילה את הדבר לאלה שהיה קשור עמם בחודשי החורף. אך באותם שבועות שלפני פסח, היתה לי מעין "פגישה אחרונה" שהיתה לי גם פגישת פרידה לנצח מברנר.

באוהל-האוכל התימה בשעת הצהריים נישש אלי וקראני לאחת הפניות המרוחקות באוהל. הושיט לידי ספר בלחי כרוך ואמר: "קיבלתי מברלין, מהיצאת שטרבל, את ספרי החדש, שכול "כשליון" (ספר ההתלבטות)". אני נותן לך את הספר לשני ימים: קרא, תחזירנו לי והגיד רשמית". היתה כנדהם, אך קיבלתי את הספר וקראתי, ולאחר ימיים החזרתיו כפי שביקש. איני מאהל לאיש מהמסובים כאן מצב מכיך כשלי או קראתי את סיפורי ברנר "בחורף", "מבאן ומבאן", "מסביב לנקודה": קראו את מסותיו, כאמריו ורשימותיו, כמעט שלא היה דבר מתיבורי ברנר, שלא היפסתו ואף מעאתי בספריה של המחנה בעזרתה של הספרנית (שא-חרייכן נודע לי, כי היא אחזה של איה טמנקין). אך כלום אביע דעתי, אילו גם גיבשה במחשבותי, כשיחת פנים אל פנים עם ברנר? איני יודע אם נתן את הספר לקריאה לצד מישהו "מתלמיד" התוג הספרותי, אך הוא, לאין ספק, רצה לכהן "התי רשמית" של קורא עברי, בן דור צעיר יותר, חבר לפודכציה קיבוצית חדשה בארץ. האמת היא, כי עם קריאת הספר הטלה מהומה בלבי ובראשית אמרתי לברנר, שאין בכוחי לשפוט ולרונן בספרו החדש מבחינה ספרותית, שגם הוויית החיים המתיר ארת בו זרה לי עדיין. אך הספר החדש עורר בי סערת נפש: גיבור הספר, יתוקאל הסף, אופי, כשלינו, תיאור ירושלים, דמות החיים בסביבה, הוסר התקווה כמעט, הגורל הקשה שמונה לו עוררו בי מחשבות רבות ואפילו לבטים אישיים. ברנר הש במיכתי ואמר לי רק זאת: טוב שקראת וטוב שאמרת לי מה שאמרת. עתידים לגלות בספר זה פנים רבות" לקח את הספר כידי והלך. הסר חכלתי אחריו בלכתי, ומאז לא ראיתו יותר. השכול בא לנו עם הירצחו, הוא והברוי עמו, והכישלון היה של כולנו, יהיה כאב והיה הירוק שיניים, והרי הדברים האלה כתובים בספר דברי הימים של התקופה.